

Cucó i la transició al País Valencià

Agustí Colomines i Companys

Roig i blau. La transició democràtica valenciana

Alfons Cucó

370 pp., 2002, Tàndem edicions,
València

És probable que la transició al País Valencià hagi estat un dels episodis més foscos de la lluita pel restabliment democràtic als Països Catalans. Va ser, doncs, un procés històric únic, intens i contradictori, amarat de despropòsits i de violència induïda, el qual em fa l'efecte que costarà de reconstruir veràçment perquè, per ara, només podem accedir a la realitat d'aleshores d'una manera fragmentària. Ens manca perspectiva i ens manquen, també, documentació i testimonis. I tot i així, el professor Alfons Cucó s'ha decidit a publicar una llarga anàlisi sobre la qüestió, *Roig i blau. La transició democràtica valenciana*, la qual recolza tant en el treball d'hemeroteca i d'arxiu —com és propi al seu ofici d'historiador— com en la seva memòria, ja que va ser-ne un dels protagonistes. Aquesta és, ben segur, una de les virtuts d'aquest llibre. Comencem, per tant, per aquí, pel personatge Cucó.

Alfons Cucó va néixer a València el 1941 i va entrar a la Universitat com a ajudant de classes pràctiques l'any 1967. Cap al final de la dictadura franquista era un dels dirigents del PSPV, possiblement el grup polític socialista valencià majoritari en aquell moment, que s'organitzà a partir de la confluència de quatre petites formacions i de gent que havia militat a l'antic PSV, el partit socialista valencianista de la dècada dels anys seixanta. Aquests quatre grups eren: Socialistes Valencians Independents (una vintena de persones, la majoria professors universitaris, entre elles Cucó, Ernest Lluch —a qui Cucó dedica aquest llibre *in memoriam*—, Joan Romero, Vicent Soler, Segundo Bru, Andrés García Reche i Joan i Vicent Garcés); Reconstrucció Socialista del País Valencià (format per persones vinculades al sindicat USO, entre les quals destacaven Joan Olmos, Vicent Campos i Joan Ballester); Reagrupament Socialista Valencià (encapçalat per Enric Tàrraga) i els Grups d'Acció i Reflexió Socialista, el més nombrós de tots, on militaven Vicent Ventura, Joan Josep Pérez Benlloch, Josep Sorribes i Vicent Llombart. Malgrat la fusió, el partit resultant no va poder evitar les controvèrsies, molt pròpies de l'època, sobre la caracterització de la societat valenciana, la via valenciana al socialisme i la relació amb el socialisme espanyol. Poc abans de les primeres eleccions democràtiques a Espanya, un reduït nucli de militants que encapçalaven els germans Garcés s'escindí del PSPV per crear Unitat Socialista del País Valencià (USPV), que es va presentar a aquelles eleccions en coalició amb el PSP-PV de Manuel Sánchez Ayuso, Felipe Guardiola i Alfonso Goñi, entre altres seguidors locals de Tierno Galván.

Sigui com sigui, a les eleccions del 15-J de 1977, Cucó va encapçalar la llista al Congrés de Diputats per València del PSPV. No va ser elegit, com tampoc no ho fou cap candidat del seu partit en les altres circumscripcions. El PSPV fins i tot va recaptar pitjor resultat (29.569 vots, 1,6 % dels sufragis) que la candidatura conjunta del PSP-USPV (84.769 vots, el 4,6 %, i un diputat). El doble fracàs dels socialistes, diguem-ne, alternatius, va obrir un ràpid procés d'incorporació dels uns i dels altres al PSOE-PV, que s'havia convertit en la facció socialista hegemònica del País Valencià, si més no electoralment (678.844 vots, el 36,83 %, i 13 escons al Congrés de Diputats). Així doncs, aquella patacada va acabar amb la pluralitat del socialisme valencià i, sobretot, va situar el socialisme valencianista en una posició subalterna. La reestructuració de l'espai socialista va tenir lloc entre el gener de 1978 (integració d'USPV), abril (integració del PSP) i juny d'aquell mateix any, data d'unió del PSPV al PSOE-PV. A diferència del que havia fet el PSC-C, que va anar a les eleccions del 1977 juntament amb la Federació Catalana del PSOE, el PSPV no es va plantejar aquesta possibilitat, com tampoc no ho feren els que s'havien escindit per crear USPV. Ben al contrari. Com explica Anselm Bodoque Arribas a *Partits i conformació d'élits polítiques autonòmiques. Transició política i partits polítics al País Valencià* (WP, núm. 183, ICPS, Barcelona, 2000), el PSPV va seguir una estratègia de confrontació amb el PSOE fins poc abans de la seva entrada en aquest partit. Per tant, la unificació socialista valenciana no s'assembla gens a la dels socialistes catalans i per això es pot dir que va comportar una *integració* al PSOE-PV més que no pas

una *unió* en pla d'igualtat de les forces socialistes que poc abans semblaven majoritàries. Tot i que el partit que es va crear amb aquesta unificació adoptà el nom de PSPV-PSOE i assimilà formalment l'estructura organitzativa del PSPV (agrupacions per comarques, Executiva Nacional, Consell Nacional, etc.), de fet esdevingué una federació del PSOE i no pas un partit federat com ara el PSC (PSC-PSOE). Joan Pastor (un exmilitant d'extrema esquerra que s'havia integrat al PSOE el 1975 i que pertanyia al sector anomenat *radical*) es convertí en el nou secretari general, amb el suport del nucli procedent del PSPV, imposant-se al corrent moderat de l'antiga federació socialista valenciana (Josep Lluís Albinyana, Joan Lerma, Ximo Azagra, Antoni Garcia Miralles, entre altres). Amb tot, el predomini dels dirigents que provenien de l'antic PSOE-PV, fossin radicals o moderats, va ser notable.

Incorporat al nou partit, Cucó es va presentar com a candidat al Senat a les eleccions del 1979. Aquesta vegada sí que va ser elegit (va ser el senador més votat de la seva circumscripció), i fou successivament reelegit fins al 1996, any en què ja no va presentar-se com a candidat. Segons una nota apareguda al diari *Levante* del 22-1-1998 amb motiu d'haver guanyat una plaça de catedràtic, un cop acabada l'etapa política Cucó retornà a la universitat i al mateix temps l'agrupació del seu partit li comunicà la baixa per haver deixat de pagar les quotes, tot i que, en paraules seves, «ni me he ido ni he vuelto». Avui dia, però, Cucó s'ha convertit en un dels impulsors de la plataforma Valencians pel Canvi, que promou un nacionalisme cívica i que a les darreres eleccions va donar suport a les candidatures del BNV que dirigeix Pere Mayor.

Com he assenyalat en començar, la biografia política d'Alfons Cucó és pertinent en el moment de fer el comentari d'aquest seu nou llibre. Estudiós del nacionalisme i autor d'una obra emblemàtica, *El valencianisme polític 1874-1939*, que va ser publicada per primera vegada el 1971 i que el 1999 va ser reeditada, ampliada i revisada, per l'editorial Afers, l'actitud intel·lectual de Cucó no es pot deslligar de les seves opcions polítiques. D'una o d'una altra manera, va escriure Cucó a la introducció de la reedició d'*El valencianisme polític*, «l'ànim del llibre era el d'unir l'anàlisi del passat amb un projecte de futur». Doncs bé, si aquest llibre es va gestar en un escenari polític on s'iniciava un cert desvetllament acadèmic i civil valencià i és, també, com ha dit el professor Pedro Ruiz Torres, el «testimoni d'una manera d'entendre el País Valencià en el qual ciència i compromís social, en aquest cas el valencianisme, no es conceben de forma separada», a *Roig i blau* Cucó torna a fer el mateix i s'endinsa en l'estudi del factor nacional, de l'envitricollat problema identitari valencià, per bé que l'escenari sigui un altre, la transició democràtica, el qual ha condicionat de manera decisiva el que és avui el País Valencià. És per això que el llibre és una barreja d'història acadèmica, de memòria personal i d'assaig polític. I és per això, també, que la lectura d'aquest llibre no deixarà indiferent ningú.

El llibre es divideix en set capítols. Els capítols primer i segon («Unes consideracions prèvies» i «La qüestió valenciana després de 1939: una nova perspectiva», respectivament) són, per dir-ho així, introductoris, en els quals Cucó fa un repàs del recorregut de les aspiracions nacionals

valencianes des de la II República, del naixement de l'anticatalanisme valencià, de la modernització del País i de l'evolució nacionalitària dels diferents sectors polítics, d'esquerra i de dreta. Una dreta salvatge, poc o no gens inclinada a recollir la tradició valencianista del passat, per curta que fos, que s'apuntà de seguida a l'anticatalanisme espanyolista. Només la UDPV s'inscriuria dins la tradició valencianista d'altres èpoques, però als democratacristians els va passar com a Cucó: la trompada electoral que van patir el 1977 els va deixar sense espai polític i optaren per integrar-se a la UCD. Un altre cas és el de Francesc Burguera, que havia format part, amb el PDL del PV, de la primera UCD, però que el juny de 1978 abandonà el grup parlamentari centrista quan el radicalisme anticatalanista es convertí en l'estratègia bàsica de la dreta valenciana.

Després d'aquesta arrencada històrica, que li serveix per situar les tradicions polítiques dels actors de la transició al País Valencià, Cucó passa a desenvolupar el que ja té nom, la «Batalla de València», que va tenir com a epicentre la confrontació, sovint violenta, entre models nacionals oposats, incloent-hi la qüestió del nom del País, la simbologia i la denominació de la llengua. Per a Cucó, bona part dels valencians aspiraven a què el seu país es convertís en la quarta nacionalitat històrica de l'Estat, i davant d'aquesta possibilitat la reacció contrària de la dreta valenciana i espanyola va ser brutal. Això és el que s'explica als capítols tercer («Un peculiar conflicte identitari») i quart («Els "elements de maduració" interns»). Malgrat la massiva manifestació ciutadana del 9 d'octubre de 1977 i de l'impuls donat al sentiment autonomista per part de l'opo-

sició antifrancista, la dreta valenciana no va dubtar a dificultar el procés autonomista i a atiar un conflicte social monstruós tan bon punt va constatar —com ja he dit— que les organitzacions polítiques d'esquerra (PSOE-PV, PCE-PCPV i PSP-PV) la superaven electoralment. Durant el temps transcorregut entre la victòria electoral de l'esquerra i la constitució del Consell del País Valencià (març de 1978), la principal força política de la dreta valenciana (UCD) va passar del desconcert a l'agressivitat. Els eixos de la nova estratègia ucedista (anticatalanisme, potenciació dels enfrontaments provincialistes i fre a l'autonomisme) van ser bastits per Fernando Abril Martorell, Manuel Broseta i Emilio Attard, amb l'altaveu mediàtic que fou el diari *Las Provincias* com a agent mobilitzador. I d'aquí en va sortir el que Vicent Bello n'ha dit la «pesta blava». El blaverisme es convertí llavors en un moviment populista a mans de la dreta per combatre l'esquerra, però em fa l'efecte que va ser alguna cosa més. Només cal recordar, per exemple, que l'article 138 de la Constitució, que prohibeix explícitament la federació de comunitats autònomes, va ser impulsat pel diputat valencià d'AP Alberto Jarabo i la seva iniciativa va comptar amb els vots favorables d'AP, UCD i PSOE, incloent-hi els diputats valencians d'aquest partit. Vull dir amb això, i així ens ho fa veure el mateix Cucó, que no tot va ser degut a l'esmolat verb de la senyora María Consuelo Reyna, ja que la realitat va ser força més complexa del que sembla a primera vista.

En el tres capítols finals («L'erosió dels impulsos nacionalitaris», «La negociació de l'Estatut» i «Els tràmits parlamentaris»), Cucó fa un assaig d'interpretació del procés autonòmic, de les giragonses que

van portar de la iniciativa del Consell del 25 d'abril de 1979 per aconseguir una autonomia pel procediment establert a l'article 151 de la Constitució, que es va culminar dins del termini legalment fixat amb l'adhesió del 99 % dels municipis valencians, a la desnaturalització de la dita iniciativa. Segurament, aquesta és la part més opinable del llibre, sobretot perquè és la més embrollada. Al llarg de 1979, la UCD espanyola i certs sectors del PSOE, com ens explica molt bé Cucó, van mostrar-se molt crítics amb el que consideraven una falta de control dels diversos processos autonòmics. Al País Valencià, a més, la decisió del PSPV-PSOE de 22 de desembre de 1979 d'abandonar el Consell pel bloqueig d'UCD al procés autonòmic va provocar la dimissió del president Albinyana, que va ser substituït per l'ucedista Enrique Monsonís. A mi no m'ha quedat molt clar, però, si aquesta decisió dels socialistes valencians va ser encertada. Ara bé, també és veritat que l'ambient era prou confús, fins al punt que les crítiques al caire que prenia el model autonòmic espanyol van provocar la caiguda del ministre Cervera i l'acord de gener de 1980 de la direcció d'UCD per parilitzar els processos iniciats per Andalusia, Canàries i el País Valencià per poder convocar un referèndum que dotés aquests tres territoris de la consideració de comunitats *històriques*. L'instrument per fer-ho va ser la Llei de Diverses Modalitats de Referèndum, aprovada pel Congrés de Diputats aquell mateix mes de gener amb els vots favorables de la UCD i el PSOE (tot i que Albinyana va votar-hi en contra). La lectura restrictiva de l'article 151.1 de la Constitució que es feia a través d'aquesta llei, i l'aplicació retroactiva que va fer-se'n, va

ser el motiu pel qual el procés autonòmic valencià va quedar aturat durant més d'un any, fins a l'intent de cop d'estat del 23 de febrer de 1981.

Després del conat colpista, la UCD valenciana i el PSPV-PSOE van reprendre les negociacions (el 10 de març de 1981) per tal d'impulsar l'aprovació de l'Estatut. Però la conjuntura ja era tota una altra. L'Informe de García Enterría de la primavera de 1981 i el pacte antiautonòmic entre el PSOE i la UCD que abocà a la promulgació de la LOAPA el juliol d'aquell any, van estroncar l'esperit autonomista que havia impregnat els primers anys de la transició. A partir d'aquell moment, es féu palès que l'autonomia per al País Valencià només s'aconseguiria, a diferència del que passaria a Andalusia, per la via de l'article 143. La ràpida redacció de l'Estatut, del 30 de març al 12 de juny de 1981, que és quan s'aprovà l'anomenat Estatut de Benicàssim amb els vots favorables del PSPV-PSOE, UCD i PCE-PCPV, reflectí el que Cucó anomena «acords de mínims». Podem resumir-los en un seguit de principis. Primer, un alt nombre de competències a canvi de renunciar a la via de l'article 151 i a la facultat de dissolució de les Corts per part del president de la Generalitat. Segon, la bandera seria la Senyera amb banda blava. Tercer, el denominació de la llengua seria la de *valencià*, sense explicitar-ne l'àmbit lingüístic de pertinença. Quart, el nom de la comunitat política seria el de País Valencià. Cinquè i últim, el sistema electoral afavoria les circumscripcions menys poblades i posava dificultats a l'entrada de les petites formacions polítiques a les Corts. Però aquests acords de mínims no van ser respectats quan l'Estatut fou discutit al Congrés de Diputats. La pressió exercida

per alguns diputats d'UCD i d'AP va fer que el projecte de llei finalment aprovat substituís el nom consensuat a Benicàssim pel de Comunitat Autònoma Valenciana o Comunitat Valenciana. Un cop admesa aquesta modificació, que fou alguna cosa més que un mer canvi semàntic, el 28 d'abril de 1982 va ser aprovat l'Estatut pel ple de la Cambra amb els únics vots en contra dels diputats comunistes.

Aquesta és la història que ens conta aquest llibre. A partir d'un recorregut dens i apassionant alhora, es podria dir que Cucó tanca una trilogia analítica, que encara que no hagi estat buscada, tal com ell reconeix a la entrevista que li han fet Vicent Olmos i Vicent Soler per al proper número d'*El Contemporani*, relliga en un mateix fil argumental l'estudi que va fer el 1971 sobre els precedents del valencianisme amb la indagació que ens va plantejar el 1989 a *País i Estat* sobre el posicionament dels governs de Madrid davant les reivindicacions nacionals valencianes i que continua ara, a *Roig i blau*, amb l'explicació del que fou la lluita i la negociació amb l'Estat per bastir l'autonomia política valenciana. En aquest seu darrer llibre, a més a més, Cucó ha obert la porta perquè un dia intentem resoldre el gran interrogant de la transició valenciana: per què la dreta va aconseguir de bloquejar el procés autonòmic valencià i va fer prevaler les seves posicions en els aspectes simbòlics i identitaris malgrat el predomini electoral de l'esquerra? Això és el que cal que ens dediquem a investigar a partir d'ara. Ara bé, del llibre es desprèn la idea que la manca d'un partit netament nacionalista va contribuir-hi, com també va afavorir una anomalia tan bèstia els dubtes i les indecisions, per no dir-ne rectificacions, d'un PSPV-PSOE poc autònom. □